

PLANINSTVO IN TURIZEM V SELŠKI DOLINI

Naši sosedje: Loka, Kranj, Bled in Bohinj so že mnogo prej kot mi v Selški dolini močno zaorali v turistično ledino. Do začetka tega stoletja o le-tem v Selški dolini še ne moremo govoriti.

Vendar so že v prvem desetletju tega stoletja iz Trsta in Gorice v dolino pričeli prihajati najprvo lovci »petelinarji«. Bili so to večinoma petični ljudje — ki so zaznali, da v naših loviščih kraljujeta odlična predstavnika bogate planinske favne: veliki petelin in ruševca! Zaživeli so torej znatni lovski revirji Ratitovca, Lajnarja, Možica in Porezna, ki so tukajšnjim lastnikom lovišč in t. im. »pohartarjem« (zakupnikom lova) poleg njihove osebne lovske zagnanosti pomenili še izreden dohodek od vsake izplenjene »trofeje«. Pod »dohodek« v tem primeru seveda ni treba šteti le dobesednega plačila v gotovini, pač pa so take obračune ponavadi poravnali s protiuslugami najrazličnejših oblik. Ni odveč omeniti, da se takšnim lovcem ni nudila zgolj možnost odstrela, temveč so jim lastniki lovišč istočasno dodelili še raznih vrst spremljevalce: domače lovce, nosače, gonjače ipd. Običajno so bili to domačini-dninarji, ki so bili za opravljeno delo vedno še dodatno kar dostojno nagrajeni! Zato lovske pohode povsem upravičeno moremo šteti kot prve zarodke dolinske in celo planinske turistične dejavnosti, rojevajoče se istočasno z rastočim zanimanjem domačih in tujih gornikov-planincev za tukajšnje »gorske velikane«, kot so Ratitovec, Možic, Porezen in Blegoš.

Med prvo svetovno vojno so bili vsi ti in podobni začetki žal neuspešni. V nadaljnjem povojnem času pa smo bili priče dokajšnjim spremembam: Kar so si že pred vojno mogli privoščiti premožnejši, je v naslednjem mirnem obdobju že postalo pristopno tudi drugim delovnim ljudem, ki so svoj prosti čas želeli in ga v novih razmerah mogli kakorkoli rekreativno izkoristiti. Počitnikovanje, bodisi vandranje iz kraja v kraj ipd., se je

skokoma stopnjevalo. Dolino so pričeli obiskovati redni, vsakoletni dopustniki-letoviščarji, ki so v poletnem času zasegli vse, takrat sicer še borne prenočitniške kapacitete bodisi v Sorici, na Zalem Logu, v Železnikih, na Češnjici itd. Razvojna pot turizma se je torej začela dvigati, tako da je nekaj po letu 1930 že dozorel sklep za ustanovitev Tujsko-prometnih društev na Češnjici (1933) in v Sorici (1934), ki so sploščila kar neka-ko »shodila«. Vendar pa je v tistih t. im. »kriznih« časih vsa dobra volja prekmalu merala splahneti, docela pa je bila omrtvičena ves čas druge svetovne vojne, ki tudi naši Selški dolini ni prizanesla. Sledila je splošna obnova — in se takrat pač nihče ni utegnil ukvarjati s turizmom, planinstvom in podobnim.

Šele ko so bili takó v Selški dolini kot po vsej naši izmučeni domovini začetki novega življenja nekako že zaznavni, smo spoznali, da delovni človek ni ustvarjen samó za delo, s katerim si zasluži košček vsakdanjega kruha, temveč je hkrati vreden tudi oddiha in rekreacije v obliki in okvirih njegovih hotenj, želja in drugega.

Bili smo priče prizadevanjem za ponovno ureditev, oživitve in požitve gostinskega vprašanja (družbeni in zasebni sektor).

Kljub raznim težavam se je začel razvijati najprvo t. i. izletniški turizem, ki mu je ob nekaterih in do nekje upravičenih (povojnih!) pojmovanjih nevzdržno sledila že od davnine sem znana slá po »romarskih« potovanjih, ki smo jih nekaj let kasneje kar posrečeno poimenovali z »verskim turizmom«.

Ponovno je zaživel tudi »kmečki turizem«, kateremu še dodatno veljá naslednja pripomba: Že mnogo pred začetki ustanavljanja raznih tujsko-prometnih in podobnih društev so nekatera naša kmečka gospodarstva sprejemala na svoje domove »na ukance« (počitnice) goste, ki so si v neizprijenem kmečkem okolju

želeli spočiti duhá in telo. Janezu Ev. Kreku se je namreč zahotelo počitnic v skromni gorski vasi Prtovč pod Ratitovcem. In če se dandanašnji spet nekako obnavlja nekaj, kar so spočeli že prednamci, so takšna prizadevanja na vsak način pozitivna in koristna!

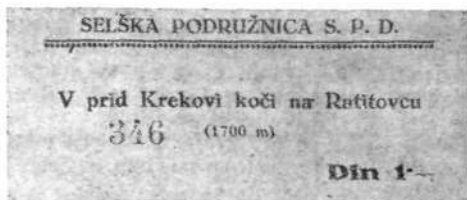
Ko so se razmere na splošno pričele umirjati — ali normalizirati, je slednjič vso sapo zajelo še PLANINSTVO, ki mu je glede na njegovo »starost« treba izkazati še posebno pozornost in spoštovanje.

Krek, ki si je za kraj svojega počitnikovanja izbral Prtovč, koder so ga obiskovali številni znanci in prijatelji, je svoje obiskovalce čestokrat nagovoril in spodbudil za rajžo na ratitovške vrhove (glej: F. Koblar, *Moj obračun*, Ljubljana 1976, str. 200). Krek se je na Ratitovec namreč tako navezal, da ga je slednjič odklikoval z redom »kralja Selške doline«.

O njegovem ratitovškem planinarjenju mi je nekako pred 50 leti mnogo pripovedoval »stari Lukovc«, svoje čase mežnar prtovške cerkvice in njen mecen, v ostalem pa ugleden prtovški kmet. Povedal je npr., da jo je dr. Krek po bližnjici čestokrat kar preko planine Pečane mahnil v Bohinj, bodisi preko Jelovice na obisk k dražgoškemu župniku Pfajfarju in od tu spet pešačil po »rudenski grapi« na Češnjico (po navadi k Čoču) a i pa mimo Sv. Križa ali skozi Lajše v Selca ipd. Širna ratitovška prostranstva že od davnine sem nikoli niso samevala: tu so kopali železovo rudo za železniške plavže; oglarji so sekali in pripravljali les in v kopah žgali (bolje kuhali) oglje; na planini Pečani so kmetje zgradili stajne za pašno živino; preko Vratc vrh Razora so Prtovčani in Podlončani hodili »holcvat« v bogate jelovške gozdove; medtem pa je bilo celotno ratitovško

Na Prtovču leta 1934

Kupon za zbiranje samoprispevka iz leta 1922

okolje idealno lovišče divjim lovcem itd.

Ratitovec je torej sprejemal domače in tuje góste-gorohodce ene ali druge sorte, seveda pa predvsem dr. Kreka in njegove prijatelje od blizu in daleč, ki so ga izredno cenili in spoštovali. In prav zato, da mu vse to tudi dejansko dokažejo, so se že leta 1907 strnili v krog ustanoviteljev prve *Selške podružnice Slovenskega planinskega društva* z namenom, da v počastitev njegovega spomina na temenu Ratitovca nekoč zgradijo planinsko kočjo, planinsko postojanko, ki je ob dograditvi sprejela njegovo ime: »Krekova kočja«.

Iz podatkov (gl. poročila v Planinskem vestniku, 1908, str 176) je med drugim mogoče razbrati, da je prvo pobudo za gradnjo kočje na Ratitovcu dal prav Krek. Samo ob sebi umevno pa je, da sam prav gotovo ni mislil na to, da bi kočjo tudi po njem poimenovali! Vrgel je le seme v zorano ledino (ustanovitev Selške podružnice SPD), ki je vzkliklo (zgraditev kočje) šele čez dobrih deset let po njegovi smrti (1917).

O planinstvu v Selški dolini in o razvoju Planinskega društva za Selško dolino zasledimo pomembne podatke v Planinskem vestniku (1895—1940), ki jih tu navajam po časovnem zaporedju, pri čemer sta najprej označena letnik in stran prispevka. Že prvi letnik:

- 1895/137 — ima zapis »O planini Pečani«.
- 1899/146 — poročilo, da je Josip Demšar, posestnik in usnjar v Železnikih, kot član pristopil k radovljiški podružnici SPD.
- 1900/30 — objava o zaznamovanih poteh: Selca—Ratitovec, Selca—Blegoš, Sorica—Možic idr.
- 1900/30 — poročilo, da je Franc Šlibar, župan in gostilničar v Selcih, kot član pristopil h kranjski podružnici SPD.
- 1902/54 — poročilo, da se je kot član k tej podružnici prijavil tudi Franc

Demšar (Strojevec), trgovec in gostilničar na Zalem Logu.

1904/99 — kot član Osrednjega odbora SPD Ljubljana se je prijavil Anton Dermota, odvetniški kandidat.

1908/8 — pa še dr. Franc Košmelj, višji štabni zdravnik (oba po rodu iz Železnikov).

(O članih Demšarju s Češnjice, Šlibarju iz Selc ter Demšarju z Zalega Loga se more reči, da so jih za vpis pripravili njihovi znanci, bili pa so kasneje vsi trije kooptirani v domačo podružnico. O Dermotu in Košmelju smo si lahko na jasnem, da iz političnih ozirov ne bi pristopila k Selški podružnici.)

1907/45 — Iz poročila o občnem zboru kranjske podružnice SPD, ki je bil 15. januarja 1907, je razvidno naslednje obvestilo: »Župnik v Dražgošah — T. Pfajfar — se je na podružnico SPD Kranj obrnil s predlogom, naj kranjska podružnica odstopi Selško dolino do Škofje Loke posebni podružnici SPD, ki jo nameravajo ustanoviti na Češnjici. Odbor Kranjske podružnice se temu ne protivi — zavedajoč se načela, da more vplivati razdelitev dela le plodonosno! Zato se prošnji drage volje ustreže ter pozdravlja za 24. januarja 1907 določeni ustanovni shod nove podružnice SPD za Selško dolino.«

1907/47 — je tozadevno zabeleženo naslednje sporočilo: »Nova podružnica se je osnovala za škofjeloški okraj s sedežem v Železnikih. Ustanovni shod je bil dne 24. januarja 1907 na Češnjici. Po pripravljalnem odboru sestavljena pravila so se sprejela in predložila c. kr. deželni vladi v odobritev. Pri ustanovnem shodu se je vpisalo 17 članov. Zanimanje za novo

podružnico je zelo živahno in pričakovati je, da postane krepka podpora skupnemu slovenskemu planinskemu delovanju.«

1907/111 — poročilo, da je bila v nedeljo dne 11. avgusta 1907 slovesna otvoritev kočne na Poreznu (cerkljanska podružnica SPD!).

1907/163 — poročajo, da je Selška podružnica SPD prvokrat samostojno zaznamovala (markirala) naslednja pota Podbrdo—Petrovo Brdo—Sorica—Ratitovec, Sorica—Soriška planina, Železniki—Škovine—Prtovč, Češnjica—Prtovč, Dražgoše—Mostovi—Praprotina dolina—Kopišča—planina Pečana—Ratitovec, Dražgoše—Rastovke—Za blatom—Za jezerom—Soteska—Bohinjska Bistrica, Dražgoše—Selška (Kupljenska) planina—Babji zob, Železniki—Ostri Vrh—Sv. Lenart, Selca—Golica—Sv. Lenart.

1907/127 — poročilo o občnem zboru Selške podružnice SPD z dne 27. decembra 1907, na katerem je načelnik podružnice dražgoški župnik Anton Pfajfar med drugim priporočal, naj izdajo popis hribov v selški okolici ter naj vzbujajo zanimanje za graditev železniške proge od Škofje Loke do Železnikov.

1909/136 — poročilo, da je rojak iz Železnikov dr. Jernej Demšar kot prvi zdravnik objavil v PV zdravniški nasvet pod naslovom »O solnčni opeklini«, z nadaljevanjem v PV 1910/145.

1911/224 — izredno zanimivo poročilo, s katerim Selška podružnica SPD obvešča, da je bila 13. avgusta 1911 v Sorici prirejena »planinska veselica« in je ob tem na njej v znani zabavni obliki predaval prof. Janko Mlakar iz Ljubljane »O potrebni opravi pravega hribo lazca«; dohodki veselice pa so bili namenjeni za zidavo koč na Ratitovcu.

Opomba: Planinski pisatelj Janko Mlakar (1874—1953) je bil sicer rojen v Železnikih (glej spominsko ploščo na »Pobčevi drožjevi hiši« na Racomniku), pa so se mu iz nepojasnjenega razloga Železniki takó zamerili, da jih nikoli in nikjer ni omenjal.

V Planinskem vestniku leta 1911, str. 163 je objavljen seznam prvih članov Selške podružnice SPD, ki sem ga s takrat nekaj izpuščenih članov izpopolnil: *Arh Luka*, profesor, Št. Vid (Lj.), *Basaj Josip*, cand. iur., Suha (Kranj); *Bešter Janez*, župnik, Senožeče; *Demšar Franc-*

Začetek gradnje: zasilna baraka v globeli pod stavbiščem junija 1923 (Fot. R. Andrejka)

Pri gradnji koče septembra 1923 (Fot. R. Andrejka)

Čoč, poslanec, Češnjica; *Demšar Franc-Strojevc*, posestnik in gostilničar, Zali Log; *Demšar Josip-Blašk*, usnjar, Češnjica; *Dolenc Franc*, lesni trgovec, Stara Loka; *Eržen Lovro-Simena*, nač. sodar, Rudno; *Frölich Anica*, uradnica, Ljubljana; *Gartner Franc-Novak*, posestnik, Dražgoše; *Globočnik Josip*, posestnik, Zelezniki; *Hafner Jernej*, bogoslovec, Kropa; *Jensterle Ivan*, stud. medicine, Sp. Danje; *Karlin Jurij*, župnik, Sorica; *Kepec Janez*, kaplan, Selca; *Klopčič Jožef*, bogoslovec, Zelezniki; *Kos dr. Franc*, profesor, Gorica; *Krek dr. Janez*, poslanec, Ljubljana; *Krištof Franc*, živ. instr., Ljubljana; *Lotrič Franc*, gostilničar, Češnjica; *Marčič Valentin*, župnik, Zelezniki; *Megušar Anton*, cand. iur., Selca; *Mikuž Franc*, kaplan, Škofja Loka; *Mohorič Jakob*, cand. iur., Njivice; *Mrak Matija*, dekan, Stara Loka; *Nadrah Ignacij*, katehet, Škofja Loka; *Nastran Franc-Prdolečk*, posestnik, Rudno; *Pfajfar Anton*, župnik, Dražgoše; *Pfajfar Franc*, bogoslovec, Selca; *Pintar Lovro*, gostilničar, Sorica; *Potočnik Rudolf*, bogoslovec, Selca; *Pokorn Franc*, župnik, Besnica; *Rožnik Tomaž*, župnik, Selca; *Sever Franc*, župnik, Zali Log; *Šmid Franc-Bercè*, posestnik Selca; *Šlibar Franc*, posestnik in župan, Selca; *Tavčar Franc*, trgovec, Selca; *Tavčar Matevž*, bogoslovec, Sv. Lenart; *Tavčar Tomaž*, bogoslovec, Sv. Lenart; *Thaler Gabrijel*, gosilničar, Zelezniki; *Ušeničnik dr. Aleš*, profesor, Ljubljana; *Weber Metka-Strojevcèva*, Zali Log; *Weber Krista-Strojevcèva*, Zali Log; *Vrhunc Janez-Frtičar*, gostilničar, Selca.

Sodeč po poklicih in podobno, sem mogoče ugotoviti, da je bilo od teh članov 19 iz duhovskega poklica, 19 strogih pripadnikov SLS, 6 od njih pa so bili strankarsko mlačni!

Čemu je treba še takšnih pripomb, bo marsikdo vprašal? Mnenja sem, da so tovrstni postopki prav v danih časih povsem umestni — posebno, če se bomo do-

datno potrudili prečitati še zapis v »Loških razgledih« (letnik 26, 1979, str. 189—194), iz katerega vsebine je mogoče zaznati strankarsko-neusmiljene razinere prav v času, ko se je rojevala Selška podružnica SPD.

Razen izredno zanimivega poročila v PV za leto 1911, na str. 249, o podružničnem občnem zboru, ki je bil dne 17. sept. 1911 v prostorih gostilne Josipa Demšarja na Češnjici, vse do konca leta 1914, v PV ni zaslediti nobenih nadaljnjih vesti o društveni dejavnosti; enako seveda tudi ne za obdobje prve svetovne vojne (1914—1918). Prav gotovo so zapisniki sej in občnih zborov za čas od ustanovitve (1907) vsaj do leta 1915 nekako le obstajali. Dopustno je domnevati, da je kasneje prišel v njih posest poznejši tajnik dr. Andrejka, ki je na prvi povojni seji dne 5. marca 1922 takratnega društvenega predsednika — župnika Pfajfarja opozoril, naj dosedanje zapisnike »pribavi«, da se prepíšejo v vezano knjigo. Kasneje, kot je mogoče sklepati iz vsebine nadaljnjih Andrejkovih zapisnikov — pa to vprašanje ni bilo načeto! Škoda je, da ta arhivska zapuščina ni več dosegljiva, saj bi se iz nje najbrž moglo izbrskati marsikaj spodbudnega ali tudi obratno. K sreči so povsem ohranjeni vsaj dr. Andrejkovi zapisniki od 1922 do 1926, ki nam bodo vodilo vse od priprav za gradnjo Krekove koče do časov, ko je bila nekako »nasilno« pretrgana nit življenja nekdanje samostojnosti Selške podružnice SPD.

V letih prve svetovne vojne — tj. od 1915 do 1918 — kot je bilo že poudarjeno, o društveni dejavnosti ni več govora. Kruta vojna vihra je svet takó silno razburkala, da vse — kar je prej stálo na nogah — je bilo v tem času postavljeno na glávo.

Krekova koča spomladi 1924 (Fot. R. Andrejka)

Naša Selška dolina je bila v tistem času nekakšno »mostišče za soško fronto«. Da na kakšno »planinarjenje« v danih razmerah tu nikdo ni pomislil, je več kot ob sebi umevno. Dne 23. maja 1915 je namreč Italija napovedala vojno Avstro-Ogrski in že je tudi v naši neposredni sosesčini prišlo do začetnih vojnih operacij. Prva italijanska ofenziva, ki je trajala od 23. junija do 7. julija 1915, je bila takó silovita, da se je grmenje topov slišalo celo v naših krajih. Da bi se temu »vojnemu zaznavanju« še bolj približali, sta se dve moji starejši znanki (že pokojni Marija Šraj in Pavla Bešter) vsekakor opogumili za pohod na Ratitovec, od koder bi se še bolj določno moglo opazovati to grozovito vojno početje. Sklenili sta, da me kot devetletnega fantiča vzameta s seboj. Iz Železnikov smo — bilo je na praznik sv. Petra in Pavla (29. junija 1915) — v zgodnjih večernih urah preko Draboslovice in Prtovča prišli na vrh Ratitovca približno do kraja, koder je kasneje stala Krekova koč. Posedli in odpočili smo se v bližnji kotanji. Že precej pred zaznavanjem novega dne pa nas je presenetilo silovito grmenje topov in kot blisk smo mogli opazovati celo odsev topovskega ognja. To strašno bučanje je trajalo vse do spocetega jutra, medtem ko je preko ostalega dne le poredko še kakšen »topovski krohot« motil tišino planine. Od Gladkega vrha smo se poslovili ter se preko Altemavra na sosednji Dajnarski planini naužili lepega pogleda na Bohinjsko jezero. Vse to je bilo zame nepozabno doživetje, posebno še, ker sem prav tu mogel trgati planike! Še danes hranim zajeten šopek tega planinskega cvetja — pač v spomin na svoj prvi pohod na Ratitovec, kamor naju je s Pavlo vodila dobra dr. Krekova znanka Marija Šrajeva.

Spomladi 1925 (Fot. R. Andrejka)

Po prvi svetovni vojni je z nekaj zakasnitve — leta 1921 začel Planinski vestnik znova redno izhajati. In prav v tem letniku je na str. 190 spet zaslediti kar obširno poročilo o novih snovanih Selške podružnice SPD, kjer je med drugim omenjen tudi predlog oziroma sklep, da se na Ratitovcu zgradi planinska koč, in to v spomin na dr. Janeza Ev. Kreka. Lokacijo za koč je izbral poseben odbor pod vodstvom takratnega društvenega tajnika dr. Rudolfa Andrejka. Hkrati je v tem poročilu tudi poudarjeno, da je za zelo izdatno prvo materialno pomoč zaslužen dr. Lenart Lotrič, po rodu iz Železnikov, ki je bil po vojni v Beogradu zaposlen na odgovornem gospodarskem oddelku. Lotrič je bil po političnem prepričanju že pred prvo vojno izrazit liberalec. Če bi bil Krek ob gradnji še živ, bi se takemu sodelovanju prav gotovo z »vsemi desetimi« protivil, kakor tudi ne bi soglašal, ko so kasneje (leta 1926) že pod silo razmer kot »pregledovalca računov« pritegnili k sodelovanju še Lotričevega političnega somišljenika Karola Dolenca, gostilničarja v Železnikih (zapisnik občnega zbora Selške podružnice SPD z dne 18. aprila 1926).

Jeseni 1924 (Fot. R. Andrejka)

Po prvi svetovni vojni so k Selški podružnici SPD pristopili še: *Andrejka dr. Rudolf*, Ljubljana; *Andrejka Micika*, — Ljubljana; *Cagliari Franc*, Škofja Loka; *Ceh N.*, Škofja Loka; *Dermota Jakob*, Železniki; *Demšar Alojz*, Železniki; *Demšar Janko*, Železniki; *Dolenc Karol*, Železniki; *Dolenc Danica*, Škofja Loka; *Hafner Anton*, Železniki; *Hainrihar Stanko*, Škofja Loka; *Hribar Anton*, Zali Log; *Jerala dr. Franc*, Škofja Loka; *Pavlin dr. Ciril*, Ljubljana; *Rožič dr. Valentin*, Ljubljana; *Rojina Anton*, Ljubljana; *Sparovec Franc*, Selca;

Thaler Rafael, Škofja Loka; Triller dr. Karel, Ljubljana; Weber Leopold, Češnjica; Zahrastnik Vinko, Škofja Loka; Zupančič N., Škofja Loka.

Ponovno je treba poudariti, da je od 5. marca 1922 do 21. aprila 1926 društvo vzorno vodil tajnik dr. Andrejka. Zato se s pridom poslužujem njegovih zapisnikov, koder je najti marsikakšno poststransko misel, ki v PV prav gotovo ne bi mogla »zagledati belega dne«. R. Andrejka je kot pravnik skrbno zabeležil vsako »kritično postavko«: Ko so gradili kočo, je grajal pomanjkljivosti, grajal je ljudi, ki se niso potrudili spoprijemati se z odgovornim delom itd. Ker za pokritje vseh nastalih gradbenih stroškov ni bilo zadostnih lastnih denarnih sredstev, se je bilo treba zadolžiti in prav zaradi nastalega precej kritičnega gospodarskega položaja je volja do nadaljnjega sodelovanja na dosedanji bojni črti jela očitno pojemati. Kljub vsej prvotni borbenosti je celo sám Andrejka pričel postajati skeptičen: zaradi prezaposlenosti in oddaljenosti od kraja stalnega bivališča je povsem upravičeno (?) pričel tarnati, da ne more več sodelovati, in v tej težki situaciji celo prišel do preudarka, da rešitev vidi edino v tem, če bi »Krekovo kočo« prepustili v last Osrednjemu dru-

štvu SPD v Ljubljani — pod pogojem, da le-ta odplača vse dolgove in bi uprava koče s tem prišla v »dobre roke«, s čimer v zvezi bi bila takó podružničnemu odboru in celi dolini od Škofje Loke do Sorice odvzeta velika skrb zaradi mučnega položaja okoli »Krekove koče«.

Otvoritev »Krekove koče« na Ratitovcu je bila 9. avgusta 1925. Prav je, da se ob tej priložnosti spomnimo notice, ki jo je priobčil »Slovenski narod« 11. 8. 1925: *Prelepo nedeljsko jutro je bilo, ko je dobil Ratitovec dne 9. avgusta svojo, z velikim trudom in požrtvovalnostjo zgrajeno kočo. Gora, večini planincev dosega skoraj neznana, je razgrnila vse svoje čare ter jih presenetila z najvidnejšim razgledom na celo Triglavsko pogorje, ki je zablestelo v oranžasti luči solnčnega vzhoda, razveselila z prijetnim zvončkanjem na vrhu pasočih se čred, z netežavnimi, dobro markiranimi potmi iz vseh strani, s svojo krasno floro med travo cvetočih očnic in murk in z zadnjimi, nežnordečimi glavicami sleča ali ravša.*

Pravi narodni praznik je postala otvoritev te koče. Kakor na božjo pot so romali planinci iz vseh krajev Slovenije skupaj s kmetskimi fanti in brhkimi dekleti Selške doline na planoto, kjer stoji

Ob otvoritvi Krekove koče na Ratitovcu 9. avgusta 1925

Dr. R. Andrejka pozdravlja goste ob otvoritvi koč

kakih 15 metrov pod najvišjo točko, Gladkim vrhom, prijazna, vili podobna Krekova koč, ta dan vsa v zastavah. Okna in sliki dr. Kreka so okrasila s planinskim cvetjem podlonška dekleta. — Na pragu pozdravlja došle goste tajnik selške podružnice, vladni svetnik dr. Andrejka, katerega požrtvovalnosti in energiji se imamo zahvaliti, da se je oživotvorila misel, ki jo je sam pokojni dr. Krek večkrat poudarjal — postaviti tu gori planinsko postojanko in zavetišče.

Ni še minilo leto od slavnostne otvoritve Krekove koč, ko so se nad njo zgrnili temni oblaki. Na občnem zboru Selške podružnice SPD, ki je bil dne 18. aprila 1926 v gostilni Tavčar v Selcih, je po predhodnem priporočilu dr. Rudolfa Andrejke društveni predsednik, župnik Anton Pfajfar predlagal sprejeti sklep, naj Krekovo koč na Ratitovcu prepuste Osrednjemu odboru SPD Ljubljana — pod pogoji, kot je bilo že zgoraj omenjeno. Občni zbor je s

postopkom soglašal ter tozadevno za društvenega pooblaščenca določil doseďanjega tajnika dr. Andrejka, da se v tej smeri dogovarja z Osrednjim odborom. Po prizadevanjih Andrejke je Osrednji odbor na svoji seji z dne 21. aprila 1926 ponudbo Selške podružnice sprejel ter jo istočasno zadolžil, da se opravi še zadevni zemljiško-knjižni prepis v korist Osrednjega odbora SPD Ljubljana. Na rednem občnem zboru SPD, ki je bil v Ljubljani dne 21. junija 1927, je že sledilo poročilo, da je Osrednji odbor (lani) 1926. leta kupil od Selške podružnice Krekovo koč na Ratitovcu in da jo odtlej upravlja in oskrbuje v lastni režiji.

V tem smrtnem boju, v takih poslednjih zdihljajih dotedanjega odbora podružnice SPD za Selško dolino — pa je navček končno pozvonil tudi v slovo od koč na Ratitovcu!

Da bo naša krajevna zgodovina bogatejša še za nekaj dognanj, si predrznem poudariti: Če bi bili v tistih »gospodarskih krčih naši dolinski mogotci« bolj preudarni, bolj gospodarsko misleči, bi ob pomoči vseh sort »hranilnic in posojilnic« (Sorica, Zelezniki, Selca ipd.) vse te in podobne probleme pač mogli ugledneje reševati in jih tudi rešiti! Prav v tistem času namreč ni bilo izrazitejših denarnih stisk, pa tudi številni politični »akterji« so bili še nekako umirjeni. Dokaz za to je način pomoči in financiranja nekdanjega Sokolskega doma v Zeleznikih, ki je bil v podobnih »škripcih« — pa so se vendarle našli žirantje (poroki), ki so žrtvovali sredstva, da je dom ostal v domačih rokah! Zato namreč ni mogoče razumeti, kako da so se v tem primeru (Ratitovec) bremen otepal prav t. i. »klerikalci«, ki so sicer vedno znali ščititi svoj ugled, svoje interese in tudi svoje somišljenike. V nakazanem primeru so torej odpovedali in pod težo enostavno popustili — najbrž predvsem iz razlogov, ki jih bom skušal z naslednjim osvetliti z naslednjimi domnevmami:

Dr. Rudolf Andrejka, vsekakor mož na mestu, je slednjič pač uvidel, da ima pri SPD Selška dolina okoli sebe sicer mnogo, žal pa nekorektnih pribočnikov. V času, ko je v PV leta 1928 že objavil nekaj svojih idealno začrtanih prispevkov pod naslovom »V kraljestvu Ratitovca«, pa je kmalu nató z nadaljevanji prenehal, je pri opazovalcu oziroma poznavalcu razmer gotovo vzbudil, gotove pomisleke, ki jih ob tem na vsak način

kaže takóle razvozlati: Po zapisniku seje odbora podružnice SPD za Selško dolino z dne 5. marca 1922 je bil na predlog dr. Andrejka v priznanje »njegovih dosedanjih zaslug« v društveni odbor kooptiran odvetnik dr. Franc Jerala iz Škofje Loke. Kakšne so bile te »zaslug«, ni zaslediti nobenih poročil razen dejstva, da je bil morda eden med prvimi Ločani, ki so se že leta 1907 ali kmalu zatem — priglasili v članstvo k takratni podružnici SPD za škofjeloški okraj s sedežem v Železnikih. Ker je ta podružnica SPD sosedne Ločane v tem oziru nekako »prehitela«, so se, človeško razumljivo, Ločani gotovo kakorkoli čutili ob tem prizadete, če ne celo ponižane. Zato bi se ne bilo čuditi, da so ob nastalih hudih razmerah, v katerih se je Selška podružnica SPD kasneje znašla, morda že računali s kakšno »primo-predajo«, tj. na ustanovitev lastne, torej nove in samostojne loške podružnice SPD, katere vodstvo bi brez težav mogel prevzeti prav dr. Jerala. No, ta domneva je bila zares kmalu po kapitulaciji selške podružnice (1927) realizirana s tem, da so Ločani že 12. maja 1929 iz prvotne selške podružnice ustanovili t. i. »Selško-škofjeloško podružnico SPD«, ki ji je spočetka predsedoval dr. Jerala (glej PV, 1933, str. 328), katerega je po njegovi smrti nasledil sám banski inšpektor dr. Rudolf Andrejka (PVt 1931, str. 240). Mera pa še ni bila polna! Ob zaključku poslovnega leta 1934 v Planinskem vestniku o nekdanji selški podružnici ni več ne dúha ne slúha! In kmalu nato se je zatrli glas še »Selško-škofjeloški podružnici SPD«, kajti z letom 1935 (glej PV, 1935, str. 295) so Škofjeločani sprejeli nova društvena pravila, veljavna za »Škofjeloško podružnico SPD« s sedežem v Škofji Loki.

Planinski vestnik je leta 1937 na str. 256 priobčil novico, da se je škofjeloška podružnica z Osrednjim odborom SPD Ljubljana pričela pogajati, da bi njej odstopili tudi Krekovo kočó na Ratitovcu. Tedaj sem sklenil in se odločil, da jim to onemogočim in jih zadevno pri njih namerah prehitim s tem, da kot član Selške doline sam prevzamem in zasedom »presto ratitovškega kraljestva«! In kako? Zvedel sem, da bivša oskrbnica ne želi še nadalje delati v koči, po drugi strani pa sem bil tudi seznanjen, da Osrednjemu odboru ni bila več povšeči, še manj pa, da bi se upravljanje kočé pre-

pustilo loški podružnici, ki ima že tako opraviti s svojo novo postojanko na Lubniku. Jabolko je torej dozorelo in odtrgal sem ga. Iz razlogov, ki so spredaj navedeni — in odgovarjajoče vsebini članka v »Slovencu« z dne 11. oktobra 1936, sem poslal utemeljeno vlogo Osrednjemu odboru v Ljubljani — s ponudbo, da sem v Krekovi koči na Ratitovcu pripravljen prevzeti dolžnosti oskrbnika oziroma vzeti kočó v zakup, kakor je razvidno iz vsebine pisma SPD Ljubljana, št. 4279/36, z dne 31. oktobra 1936. Po predhodnih tozadevnih pismenih oziroma osebnih razpravah je nato Osrednji odbor mojo ponudbo sprejel z določilom, da mi dajo kočó v 5-letni zakup z veljavnostjo od 1. januarja 1937 dalje. Pogodbo sta z Osrednji odbor podpisala dr. Pretnar in dr. Brilej. Kočo sem vodil v skladu s pogodbenimi določili v lastnem interesu pa seveda tudi v zadovoljstvo gostov, o čemer imam precej pismenih laskavih priznanj.

Prvi dve sezoni 1937 in 1938 sta se v vsakem pogledu kar lepó obnesli. Vendar pa se mi je ob vsem tem zelo sumljivo zdelo nenehno Hitlerjevo rožljanje z orožjem in temu sledeče še priprave

Ob nastopu oskrbništva leta 1937 (na sliki Krista Dolene)

Vpisna knjiga od otvoritve 1925 do 1940

za zgraditev t. i. »Rupnikove linije« (tudi na Ratitovcu), o čemer sem marsikakšno »zanimivost ujel« prav v koči, ko sem dvakrat imel v gosteh najvišje generalštabne oficirje bivše jugoslovanske vojske. Moje zle slutnje je slednjič podkrepil še dopis GO SPD Ljubljana, št. 1024/40-T, z dne 8. aprila 1940 z obvestilom, »da se vedno bolj bližamo dnevu, ko bomo morali izročiti kočjo vojaški upravi«. In res: 1. maja 1940 smo iz kočje že morali spraviti vse premičnine julija pa sem »vpisno knjigo« zaključil z naslednjo pripombo: »V letu Gospodovem 1940 je prenehalo utripati gospodarско srce Krekove kočje v znamenju predpriprav na nejasno bodočnost.«

Ob sodelovanju predstavnikov Osrednjega odbora Ljubljana — upravnega tajnika Ljuba Tipliča in načelnika gradbene komisije ing. Naceta Perka smo del premičnin odpravili v sosednje bohinjske planinske postojanke, različni ostali inventar so pokupili sosednji Podgorci idr., medtem ko sta za pomoč pri izvrševanju te mučne procedure mene obdarila z izročitvijo VPISNE KNJIGE, dr. Krekove knjižne zbirke, ki je bila v koči ter z »ratitovškim zvonom«, kar vse je z ustrežno dokumentacijo še danes v moji zbirki veselih, pa tudi grenkih planinskih spominov.

Ko sem slednjič nekaj večerov zapored z dokajšnjo vnemo prelistal še zadnje strani od 40 letnikov Planinskega vestnika, me je po kar temeljito oprav-

ljenem delu presunila še trpka ugotovitev, da je v takó uglednem planinskem glasilu zaslediti žal bóre malo prispevkarjev-domačinov! Tozadevno je bil Selški dolini najbolj vdan lé dr. Rudolf Andrejka (poročen z rojakinjo Miciko Tavčar iz Selc).

Če bi današnji rod znal oziroma vsaj skušal ovrednostiti vsá Krekova in Andrejkova prizadevanja v prid razvoja turizma in planinstva v Selški dolini, bi se prav gotovo odločili, da se s primer-no posvetilno ploščo počasti njun spomin. Téga bi se moralo zavedati predvsem naše Planinsko društvo ob letošnji 30-letnici svojega obstoja (1950—1980)!

V dopolnilo poročila o »prispevkarjih« se mi vendarle zdi potrebno omeniti še zadnji Andrejkov članek v Planinskem vestniku 1935 »Pota in prebivalci ob Ratitovcu«, medtem ko sta se nekaj pred pričetkom druge svetovne vojne v PV 1938 oglasila še: dr. Franc Ogrin s člankom pod naslovom »Po Selški dolini in obrobni gorah« in avtor tega prispevka pod naslovom »Oskrbnikovi spomini« — zapis zadnjega predvojnega oskrbnika Krekove kočje.

Pri Krekovi koči na Ratitovcu leta 1939

Planinsko in turistično društvo po drugi svetovni vojni

Krekova koča na Ratitovcu vojne vihre ni preživela. Dne 1. maja 1943 je kot kres zagorela in povsem pogorela. Da v njej okupator ne bi iskal zatočišča, so jo zažgali naši partizani-domačini, med katerimi je bil menda tudi moj pokojni brat Radovan-Perun, kasneje komisar v Vojkovi brigadi.

Po vojni sem se obema žrtvama želel oddolžiti z akcijo za zgraditev nove koče. Ze leta 1946 smo poskusili zbuditi zanimanje nekaterih delavnih ljudi za ustanovitev novega Planinskega društva za Selško dolino, pa takrat nisem uspel, kajti kraji in ljudje so bili prezaposleni s splošno obnovo v dolini sâmi. Po dveh letih (1948) smo se z zadevno namero ponovno pojavili. Odziv je bil sicer boljši, vendar pa je bilo še preveč bojzani, da ne bi uspeli. Vmes so se namreč vmešali celo Medvodčani, ki so nas po vsej sili skušali zriniti z Ratitovca z naméro, da bi si ga pridobili. Ker pa smo s svojo akcijo pričeli že pred njimi, so z njo soglašali pristojni organi v Ljubljani ter moralno in materialno naše pobude tudi podprli (posebno pokojni tov. Jože Pogacnik kot takratni predsednik gospodarske komisije in z njim vzporedno še tov. Rado Lavrič, takratni upravni tajnik PZS), tako da je bilo treba pohiteti.

Leta 1950 se nas je nekaj vendarle z vso trmo zagrizlo v naše načrte, také da so vse priprave za ustanovitev društva končno stekle kot po maslu. Tega leta je torej ponovno zaživela misel, spočeta že pred dobrimi sedemdesetimi leti (1907): Ustanovili smo novo samostojno Planinsko društvo za Selško dolino s sedežem v Železnikih.

V prvih treh letih obstoja (1950—1953) nam je uspelo upravno, organizacijsko in gospodarsko plat utrditi že v tolikšni méri, da smo z gradnjo nove koče »prisopihali« domala do zadnje gradbene faze.

Kljub dejstvu, da je bil zaradi neutemeljene gonje posebne garniture zavistnežev prav v tem času (1953) tajnik primoran odstopiti, je bila do poletja 1954 koča vendarle dokončno dograjena in istega leta tudi slovesno odprta pač z madedem »bratskega spora«, ki mu bo sklepno besedo ob drugi priložnosti nujno treba še dodati!

Približno pred tremi desetletji sem kot nekakšen delegat PD za Selško dolino pri-

sostvoval občnemu zboru Turistične zveze Slovenije, tj. nekakšni posestrimi Planinske zveze Slovenije. Budno sledeč razpravi sem se samoiniciativno, vendar smélo odločil sprožiti predlog oz. vprašanje, ali pri našem PD móremo ustanoviti še nekakšen dodaten »turistični odsek«. Z odobravanjem je bilo dobro obrazloženo mnenje sprejeto in naše PD je bilo s tem postopkom posredno že vključeno tudi pri TZS. Leta 1953 je že sledila prva samostojna izdaja našega prospekta »Selška dolina«, ki ga je založil »Turistični odsek PD za Selško dolino v Železnikih«. Pomena ustanovitve »Turističnega odseka« se vse naslednje »PD-garniture« kasneje niso zavedale.

Ko so pristojni organi bivšega OLO Kranj leta 1956 pričeli z akcijo za ustanovitev gorenjske turistične zveze v Kranju, je okraju tozadevno nekaj pomenilo tudi območje takratne železniške občine, katere »roka oblasti« je segala vse od Praprotna navzgor do Petrovega Brda, tj. meje s sosednjo primorsko regijo.

V teh krajih je torej kazalo prodreti z miselnostjo o turistični dejavnosti. Vendar so bili po izjavi kandidata za prvega predsednika GTZ tovariša Dušana Horjaka — izgledi bolj slabi predvsem zato, ker tod ni bilo ustreznega kadra, ki bi se spoprijel z »novo problematiko«.

Po preúnodnem zadevnem pomenku na občini Železniki (med podpredsednikom OLO Horjakom, predsednikom občine Zaglobo in Borisom Globočnikom) me je župan brez kakršne obrazložitve telefonično pozval, naj se takoj pri njem zglasim, nakar je imenovani »kronski svet« prišel na dan z dokaj vljudnim predlogom, naj »vskočim« in tozadevno pomagam. Po kar precej napetem posvetu (z ozirom na dogodek pri PD) sem na prigovarjanje in željo navzočih končno pristal s pogojem, da mi dajo polnomočje v smeri, da odgovarjajoče ukrepam po svojem preudarku. Predlog je bil soglasno osvojen, nakar mi je ob skrbno zasnovani propagandi po dolini v dobrem mesecu uspelo pridobiti preko sto somišljenikov! Pod firmo »Turistično olepševalnega društva za Selško dolino s sedežem v Železnikih« smo izvolili iniciativni odbor, katerega prva dolžnost po vseh predhodno izvršenih pripravah je bila, da čimprej skličemo ustanovno skupščino. Le-ta je bila 1. septembra 1957 ob sočasnem sklepu, da iz »firme« odpade beseda »olepševalnega«.

Ker pa je GTZ bilo do tega, da bi tako pri Zvezi kot društvih nasploh delo kmalu zacvetelo, smo bili predhodno še z okrožnico št. 113/1-57 z dne 20. junija 1957 pozvani, naj takoj pričnemo z zbiranjem ustreznega gradiva za razpravo in poročilo o društveni dejavnosti. Ker je bilo naše društvo takrat šele v ustanovnih »krčih«, smo se morali kar precej potruditi, da GTZ ustrezemo. Po sklepu z dne 20. 9. 1957 so me kot društvenega tajnika zadolžili in pooblastili, naj skušam v najkrajšem času sestaviti »Perspektivni plan razvoja turizma za območje občine Železniki«, ki je bil »skupaj spravljen« do 1. novembra 1957; čez teden dni pa že posredovan OLO Kranj, GTZ Kranj in TZS Ljubljana. V okviru tega plana oz. programa se je v nadaljnjem odvijala društvena dejavnost.

enako pa so njegovo vsebino obvezno upoštevale tudi pristojne občinske službe.

Ker je bila okoli leta 1960 dotedanja »železniška komuna« dokončno likvidirana in priključena škofjeloški občini, se je istočasno izkazalo za koristno in potrebno, da s področnim TD za Selško dolino ravnamo v nasprotni smeri, t. j., da ga »decentraliziramo« ali, skratka, da v tem primeru proti sosednji Loki ne ostanemo v manjšini. GTZ je z našo namerom povsem soglašala in nas podpirala; kmalu smo na »Selškem« usttnovili samostojna turistična društva za okoliše Sorica, Železniki in Selca. S to akcijo smo po predvidevanjih prav tako v celoti uspeli, posebno še, ker se je v naslednjih letih zadevno dopolnjevala, npr. z ustanovitvijo novih TD v Davči in Dražgošah.